

Egy posztdoktori ösztöndíjas tapasztalatai *Felsőoktatás az Egyesült Királyságban*

A Magyar Állami Eötvös Ösztöndíj keretében az Egyesült Királyságban lévő Newcastle Egyetemen töltöttem 2009 szeptemberétől 8 hónapot posztdoktori ösztöndíjasként. A cikkben az ezen időszak alatt szerzett tapasztalataimat összegzem és megkísérlem azokat a tényezőket azonosítani, amelyek hozzájárulnak a radikális szakmai fejlődéshez, illetve egy nemzetközi egyetem sikeréhez.

BEVEZETÉS

A Newcastle Egyetemen eltöltött nyolc hónap során számos tapasztalatot és új ismeretet szereztem és visszatérve úgy érzem, szakmailag új ember lett belőlem. Sokan hallhatják ma is, hogy mennyi előnnyel rendelkezik egy külföldi ösztöndíj és hogy minden fiatal kutatónak érdemes legalább fél évet eltöltenie egy nemzetközi egyetemen vagy kutatóintézményben. Rendkívül keveset tudunk azonban egy külföldi ösztöndíj előnyeit jelentő tényezőkről és arról, vajon pontosan milyen előnyökről is beszélünk.

A cikk elején fontosnak tartok néhány kitélt megfogalmazni. Ezek közül az első, hogy nem célom az Egyesült Királyság és Magyarország felsőoktatási rendszerének összehasonlítása, pusztán a külföldön tapasztalt leírására szorítokozom és az olvasóra bízom annak megítélését, hogy mennyiben különbözik a két rendszer egymástól. Nem célom továbbá a teljes brit felsőoktatási rendszer bemutatása, pusztán a Newcastle-i egyetemet mutatom be, ami nyilvánva-

lón nem általánosítható (lehetnek ennél jobban és rosszabbul működő egyetemek is). A cikkben szándékosan nem említek neveket, aminek a személyes információk védelmének túl egyszerű oka, hogy az olvasó nagy valószínűséggel amúgy sem tudná hová kötni a neveket, így a cikk szempontjából azok lényegtelenek. Végül a cikkben szereplő összes adat megtalálható az egyetem honlapján (www.ncl.ac.uk).

1. KITŰNŐ SZERVEZÉS

Az első előny, amelyet megtapasztalhattam Newcastle-ben, a kiváló szervezés volt. Meglepő volt látni azt a precizitást, ahogyan az egyetem a közel 100 országból származó, összesen nagyjából 27 000 hallgatóját kezeli. Sehol nem lehetett eszeveszetten rohángoló és zavart alkalmazottakat látni vagy a káosz és értetlenség jeleit felfedezni a közel 20 hektáros campuson, minden előre leírt szabályok szerint, kiszámíthatóan működött a közel 5000 főt foglalkoztató egyetemi városban. Nem túlzás külön városnak hívni az egyetemet, hiszen annak nagyságára jellemző, hogy közel 80 oktatási, kutatási és szabadidős épület 3 kar 24 intézetének ad otthont, ahol a hallgatók 38 szakterület összesen több mint 200 szakja közül választhatják ki a számukra leginkább megfelelőt, már alapszakok esetében is. Különösen nagynak tűnnek ezek a számok, ha meggondoljuk, hogy Newcastlenek külvárosok nélkül csupán 140 000 lakosa van. Az egyetemen dolgozók összességében világosan látják: az egyetem van a hallgatókért és nem fordítva. Jó példa a szervezésre az egyetemi kártya

igénylésének folyamata vagy a nyelvi oktatás megszervezése (utóbbi lásd később).

Minden külföldi diák meghívólevelének birtokában jogosult egy egységes egyetemi kártyára, amely egyfajta személyi azonosító igazolványként szolgál a jövőben. A kártyával lehet a könyvtárba belépni, illetve ott bármilyen szolgáltatást igénybe venni, órák felvételéhez és vizsgázáshoz is ez kell, a kártya birtokában lehet hozzáférést kérni az egyetemi elektronikus hálózathoz és a kártya szolgál belépőként a munkaidőn kívül dolgozni kívánó kutatók számára is. A kártya kibocsátását két-három alkalmazott végzi az egyetem központi könyvtárában, minden fennakadás nélkül.

2. KITŰNŐ EGYETEMI INFRASTRUKTÚRA

A szervezéshez kapcsolódóan a Newcastle Egyetem másik erőssége a kitűnő egyetemi infrastruktúra, amely több helyen is megnyilvánul. Először is az oktatási termek kiválóan felszereltek, mindegyike rendelkezik projektorral (néhányik többel is), gyors számítógéppel, tiszta táblával és íróeszközzel, az előadókban ezen felül kiváló hangosítás is van, némelyik terem légkondicionált.

Az egyetemi infrastruktúra másik erőssége a kiváló könyvtár. Az egyetemi központi könyvtár rendkívül jól felszerelt és a legnépszerűbb könyvekből sokszor 5-10 példánnyal is rendelkezik. Külön erény, hogy a legfrissebb és igen drága szakkönyvekből is a legtöbb esetben található itt egy példány. Internetről elérhető katalógusa felhasználóbarát, de az ott dolgozók is készségesen segítenek. A polcokon található könyvek egy kutató számára aranybányát jelentenek: megtalálhatóak itt a szakmailag legjobb és legérdekesebb könyvek 40 évre visszame-

nően, ha pedig mégsem találnánk meg a keresett kiadványt, meghozathatják. A könyvtári kölcsönzés alapvetően elektronikusan működik, az egyetemi kártyán található vonalkódot és a könyvek egyedi vonalkódjait olvassa le és tárolja egy gép, ugyanígy működik a rendszer akkor is, ha éppen visszaviszünk egy kiadványt, tehermentesítve ezzel az alkalmazottakat és gyorsítva az eljárást. Ezen felül a könyvtárban megtalálhatók a fontosabb előfizetett folyóiratok számai is. Működik továbbá az egyetemi könyvtáron keresztül egy elektronikus kölcsönzési rendszer is, amely a csak elektronikusan meglévő könyvekhez enged 24 órás hozzáférést (ennél hosszabb időre való kölcsönzéshez fizetni kell). Utóbbi rendszer kiváló akkor, ha valaki érdeklődik egy könyv vagy kiadvány iránt és szeretne beleolvasni, mielőtt megvenné.

A harmadik infrastrukturális erősség az internetes adatbázisokhoz való hozzáférés. Az egyetem közel teljes körű hozzáféréssel rendelkezik a világ valamennyi fontos tudományos adatbázisához és azok keresőjéhez, így a kutató rendkívül gyorsan és kényelmesen hozzájuthat akár a legfrissebb, akár a 20-30 évvel ezelőtt íródott cikkekhez is. Ezen túl a legtöbb nemzetközi szervezet adatbázisához is ingyenes a hozzáférés egyetemi gépekről, ahonnan akár adatok, akár fontosabb jelentések vagy kiadványok is letölthetők.

3. SZEMÉLYES KAPCSOLATOK

Az ösztöndíj sikerét meghatározó tényezők közül számomra talán a legfontosabbak az emberi kapcsolatok voltak. A kint töltött 8 hónap alatt lehetőségem nyílt megismerkedni a helyi oktatókkal, kutatókkal, akik közül sokan a nemzetközi szakmai életben is igen elismertek.

Rendkívül ösztönzőnek éreztem az olyan környezetben végzett munkát, ahol az ember a hét minden napján egy professzionális társaság tagjaként, számos példaértékű és nagy karriert befutott emberrel együtt dolgozhat. Ez a szakmai közeg önkéntelenül is arra ösztönöz, hogy mindenki a legjobb teljesítményt hozza ki magából.

Kapcsolataim a helyi szakemberekkel igen változatosak voltak és a felületes ismeretségtől egészen a napi szintű közös munkáig terjedtek. Hamar rá kellett jönnöm, hogy az angol kollégák rendkívül zárkózott emberek és a mélyebb kapcsolatok kialakításához időre volt szükség. Utólag sikeresnek bizonyult az a stratégiám, amellyel néhány kolléga előtt következetesen jeleztem, hogy amennyiben az ő részükről is van rá igény, szívesen dolgoznék velük és tanulnék tőlük. Nagyon fontos ugyanis látni, hogy külföldön nem a helyiek keresik a külföldiek kegyeit hanem fordítva: ha akarunk valamit, nekünk kell odamenni és nem erőszakosan, de határozottan jelezni együttműködési szándékunkat. A munkakapcsolatok egy része az idő múlásával aztán szoros emberi kapcsolatokká alakult és lehetőségem volt betekintést nyerni néhány helyi család életébe is. Ezen élmények részletes leírása azonban meghaladná a cikk kereteit, így csak a személyes kapcsolatok szakmai jelentőségéről számolok be, amelyeknek számos előnyét élveztem.

A személyes szakmai kapcsolatok első előnye a közös kutatómunkában való részvétel. A közös kutatások célja egyrészt a szakmai ismeretek bővítése, másrészt szakcikkek írása rangos folyóiratokba, illetve nemzetközi konferenciákra. A helyi kollégákkal folytatott kutatásaimból számos új szakismeretre tettem szert, amelyet később mind az oktatásban, mind szakmai fórumokon hasznosítani

lehet. Az új ismeretek megszerzésén túl sokat tanultam kollégáim érvelési rendszeréből, problémadefiniálási módszereiből és frappáns, lényegre törő stílusából is, amelyek a jövőben bármilyen szakmai anyag írása során felhasználhatók.

A szakmai kapcsolatok másik előnye, hogy azok a jövőben konkrét nemzetközi együttműködésekben, kutatási projektekben, szakértői munkákban kamatozhatnak, amelyek egy hazai kutató számára a nemzetközi szakmai életbe való bekapcsolódás elengedhetetlen feltételei. Látni kell ugyanis, hogy a szakmai elit meghatározó emberei hasonló helyeken publikálnak és többnyire előre meghatározott rendezvényeken találkoznak, ebbe a körbe pedig csak jó személyes kapcsolatokkal juthat el az ember.

A személyes kapcsolatok harmadik előnye a konzultációs lehetőség, amellyel én sok esetben éltem kint tartózkodásom során. Az egyetemi oktatók-kutatók felkészültségére jellemző, hogy az eltöltött 8 hónap alatt nem tudtam olyan szakmai kérdést feltenni, amelyre valamelyik kollégám ne tudott volna válaszolni vagy legalábbis elirányítani a megfelelő emberhez. Ilyen személyes konzultációk alkalmával értettem meg például a saját kutatási területemen az ökonometriai eszközök használatának fontosságát is, amely tudományág tanulmányozásának eltöltött kutatóidőm egy részét szenteltem. A felmerülő kérdésekre adott azonnali válaszok folyamatos további kutatómunkára serkentettek és olyan összefüggésekre mutattak rá, amelyekre magamtól tudásom adott szintjén nem jöttem volna rá. A helyi kollégákkal való diskurzus további előnye volt számomra, hogy rávilágítottak saját kutatási témám szélesebb körű vizsgálatának lehetőségére, illetve számos új ötletet és továbblépési lehetőséget adtak. A közvetlen kom-

munikáció során felszínre kerültek továbbá az oktató-kutató karrier helyi problémái és kollégáim többsége készségesen megosztotta velem saját tapasztalatait, illetve konkrét megoldási javaslatait is.

A személyes kapcsolatok megdöbentő élményei közé tartozott, amikor az egyetem folyosóin vagy a konferencián (lásd később) általam korábban nem ismert kollégák jöttek oda hozzám azzal, hogy gratulálnak a közös anyagunkhoz és érdeklődnek a helyi tapasztalataimról. A fiatalabb kollégákkal inkább személyes kutatási témákról és tapasztalatokról beszélgettünk, míg az idősebbekkel az anyag továbbfejlesztésének lehetőségeiről váltottunk szót és sok megfogadni való tanácsot is kaptam szakmai pályám építésére vonatkozóan. Egyik ilyen folyosói megismerkedés alkalmával tettem szert néhány olyan szakkönyv címére, amelyek máig meghatározzák szakmai tudásom egy részét.

4. SZAKMAI RENDEZVÉNYEK

Külföldi ösztöndíjam sikeréhez egyértelműen hozzájárultak a szakmai rendezvények is, amelyek közül egy konferenciárésztvételt és egy egynapos szemináriumot emelnék ki. Kint tartózkodásom alatt tudomásomra jutott, hogy az Angol Agrárközgazdasági Társaság éves konferenciáját 2010-ben Edinburghban (Newcastletől kb. 150 km) rendezik meg, ahol az előbbieken ismertetett személyes kapcsolatokon keresztül közös anyaggal jelentem meg. Amellett, hogy az anyag elkészítésének folyamatából rengeteget tanultam és a végleges verzió összeállításához közel 50 cikket elolvastam, a szakmai élet elitjét összehozó nemzetközi konferencián lehetőségem volt újabb híres oktatókkal és kutatókkal megismer-

kedni és eszmét (meg névjegyet) cserélni, az ismerősökkel pedig kapcsolataimat ápolni. A közös anyagunk összefoglalója később megjelent a közös agrárpolitika reformelképzeléseit összefogó központi honlapon is, ezen felül annak továbbfejlesztéséből szerzőtársammal nemzetközi „A” kategóriás folyóiratban jelent meg cikkünk.

A konferencián lehetőségem volt továbbá megismerni az agrárközgazdasági szakma kutatási témáinak aktuális palettáját, valamint a legújabb kutatási irányokat és módszereket. Az előadások után a kutatókkal folytatott szakmai megbeszélések rávilágítottak, milyen új és kiaknázatlan területek vannak a szakmán belül. A konferencián egyébként már az Angol Agrárközgazdasági Társaság tagjaként vettem részt, így részévé váltam egy olyan szakmai közösségnek, amely magas színvonalú szakmai kiadványokat ad ki és konferenciákat/megbeszéléseket szervez évente több alkalommal is. Egy ilyen szakmai körbe való tartozás nagymértékben hozzájárul az oktató-kutató személyes továbbképzéséhez, valamint erősíti személyes kapcsolatait is.

A konferencia mellett szintén személyes kapcsolataimnak köszönhetem, hogy meghívtak a vidékfejlesztés jövőjéről az egyetemen megrendezett egynapos szemináriumra, ahol újabb közös anyag szerzőjeként és érdeklődő kutatóként voltam jelen. A rendezvényen a magas részvételi díj ellenére számos vállalat és helyi civil társaság szakemberei voltak jelen, erősítve az egyetem és külvilág közötti kapcsolatot. Jó érzés volt látni, hogy a katedra mögött álló oktatók mindegyike tudott a hallgatóság által feltett szakmai kérdésekre válaszolni, amely egyben az oktatók és a hallgatóság felkészültségét is jelzi. A szemináriumon számos érdekes kimutatást, adatot és új összefüggést ismertem meg, amelyek

később mind az oktatásban, mind a kutatásban jól hasznosíthatók, különösen úgy, hogy az előadások anyagait minden résztvevő megkapta. Az elhangzottak hozzájárultak továbbá ahhoz, hogy számos vidékfejlesztéssel foglalkozó szakkönyvet is elolvassak a témában, tovább mélyítve szakmai ismereteimet.

5. EGYETEMI ELŐADÁSOK ÉS SZEMINÁRIUMOK

Az ösztöndíj sikeréhez az egyetemen hallgatott előadások és szemináriumok is hozzájárultak. Imponáló volt, ahogy a 27 000 egyetemi hallgató mindegyike előre látja és tudja, hová és mikorra kell mennie órára a közel 20 hektáros campus területén. A tanórák hivatalosan 60 percesek, a gyakorlatban inkább 50–55 percesek voltak, hogy a hallgatók átérhessenek a következő órájukra is, mivel a teremkihasználtság miatt szünetek az egyes órák között nincsenek. Egy kurzus jellemzően egy előadásból és egy szemináriumból állt hetente, de voltak ennél intenzívebb foglalkozások is. Az óraszervezés praktikus következménye volt, hogy a hallgatók döntő többsége képes volt az előadás teljes ideje alatt koncentrálni és az oktatóra figyelni 50–55 percig, hiszen ennyi idő alatt befogadható mennyiségű ismeretanyag került átadásra.

Jó érzés volt látni és átélni a helyi oktatók profizmusát és órai felkészültségét, amellyel egy logikus tematikát vezettek végig a féléven, érthető és követhető módon. Az előadások anyagai már az egyes órák előtt fenn voltak egy központi webes felületen, így a hallgatóknak nem a főlíák gépies másolása, hanem az elmondottak befogadása és megértése volt a feladatuk, ráadásul az általuk kinyomtatott előadásfőlíák mellé rögtön jegye-

telhettek is. Az órákat egyébként minden esetben síri csend és figyelem kísérte, az oktatók nagy tiszteletnek örvendenek.

Az oktatók felkészültsége abban is megmutatkozott, hogy rendkívül jól kihasználták az egyetemi infrastruktúra adta előnyöket. Az előadásokon a hagyományos powerpoint prezentációk mellett az előadók sok esetben filmeket, interneten fenn lévő interjúkat és zenét játszottak le, hagyományos vetítőt és elektronikus táblát is használtak, könnyítve a tananyag feldolgozását és közelebb hozva a mondanivalót a diákokhoz. Emellett pedig sok tantárgyból a legfrissebb (legfeljebb egy-két éves) tankönyvek voltak megadva kötelező irodalomként, növelve ezzel a mondanivaló legitimitását és aktualitását is. Az ajánlott irodalmak listája is igen széles körű és aktuális volt, a szorgalmasabb hallgatók heti több száz oldalt is elolvashattak az őket leginkább érdeklő témákhoz. Bizonyára mindezen tényezők hozzájárultak ahhoz, hogy az egyetem 2009-es felmérése szerint a válaszó diákok közel 90 százaléka kiválóan értékelte a tanárok felkészültségét és hozzáállását.

A helyi felsőoktatási rendszerben értelemszerűen nagy hangsúlyt fektettek a külföldi hallgatók nyelvi képzésére is. A szorgalmi időszak elején a jelentkezőket egy központi nyelvi teszt alapján különböző csoportokba sorolták és mindenki saját tudásszintjének megfelelően tökéletesíthette angol nyelvi tudását. Az írásbeli és szóbeli blokkokból álló nyelvi órákon felkészült tanárok a legújabb módszerekkel és számos csoportos foglalkozással igyekeztek a hallgatókat nyelvi képességeik javítására ösztönözni. Rengeteg szabadidőben végezhető gyakorlati feladatot is adtak az órákon, amelyeket az egyetem rendkívül jól felszerelt nyelvi laborja támogatott (ahol az angolon kívül az összes világnyelv elsajátításához ta-

lálhattunk segédanyagokat). Ezen feladatok és a szakmai közös munkák eredményeképpen úgy érzem, angol tudásom is rengeteget fejlődött és olyan kifejezéseket, szófordulatokat és nyelvtani szerkezeteket sajátítottam el, amelyek hasznosak mind a tudományos publikációk, mind a hétköznapi társalgás szintjén.

Az előadások és szemináriumok szervezéséhez kapcsolódóan jól működött a vizsgáztatási rendszer is. A vizsgaidőpontok és helyszínek megadásáról, a teremigények feldolgozásáról és írásbeli vizsga esetén a hallgatók felügyeletéről külön vizsgaközpont gondoskodott. A vizsgaidőszakban is minden előre kialakított szabályok szerint és precíz szervezéssel működött a vizsgák lebonyolításától a konzultációk biztosításán keresztül az eredmények beírásáig.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Newcastle-ben eltöltött idő alatt nyolc tudományos cikkem és egy konferenciaanyagom jelent meg és még számos van

készülőben, amely teljesítménnyel életem szakmai szempontból leginkább termékeny időszakán vagyok túl. A fenti tényezőkön túl természetesen számos feledhetetlen személyes élményben is részem volt külföldi ösztöndíjam során. Az említett tényezők és a személyes élmények következtében összességében úgy érzem, hogy az ösztöndíj elnyerésével kitártult előttem a világ és olyan szakmai ismeretekre és emberi kapcsolatokra tettem szert, amelyek már most meghatározóak az életemben és szakmai pályafutásomban. A fenti lehetőségekért ezúton is szeretnék köszönetet mondani egyrészt a Magyar Ösztöndíj Bizottságnak, másrészt a tanszéki kollégáimnak, akik távollétemben átvállalták mindennapi teendőimet.

A leírt tapasztalatok tükrében minden érdeklődőnek ajánlom a pályázást és kívánom, hogy legalább olyan jó élményekben legyen részük, mint amilyenekben nekem volt.

JÁMBOR ATTILA